

A rendészet rendje I.¹

The Order of Policing

Cieleszky Péter

főtanácsadó, doktorandusz, rendőr ezredes
Nemzeti Információs Központ,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola
cieleszky.peter@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmányban rendhagyó megközelítéssel igyekszik a szerző a fiatal rendészettudomány elméleti megalapozásához hozzájárulni. Jelen tanulmány célja annak az előfeltevésnek a kibontása, miszerint a rendészet fogalmi meghatározásai és a rendészettudomány aktuális megközelítései háttérben a tudományterület művelőinek jól meghatározható, történelmi (tapasztalati) és evolúciós meghatározottságú rendképzetekre (rend-előképekre) épülő prekonceptiói állnak.

Módszertan: A tanulmányban a rendészettudomány egyes mértékadó fogalmi meghatározásain, e tudományági kutatás egyes aspektusai bemutatásán keresztül jut el a szerző az előfeltevés kibontásához, amelyhez a rendészettudomány normatív és kritikai megközelítése teremti meg az elméleti keretet.

Megállapítások: A rend-előképekre támaszkodó rendszerű gondolkodás meghatározottsága mögött egy történelmi korokon átívelő a priori szükségszerűség által inspirált evolúciós igény húzódik, amelyet a rend eszméjének nevezett el a szerző. Ennek egyre összetettebb társadalmi viszonyokon keresztül megnyilvánuló kifejeződései történelmi láncolatba fonódva jelennek meg, amelyek kutatása indokolt.

Érték: A jelölt vizsgálat a rendészettudományos kutatást és gondolkodást rendhagyó módon gazdagíthatja. Segít megérteni, hogy milyen prekonceptiókra támaszkodva alakulhat ki az intézményesített rendészet, és annak milyen fenntartható működésmódja válhat elfogadottá, legitimmé egy adott közösségben.

¹ A mű a TKP2020-NKA-09 számú projekt keretében, a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a Tématerületi Kiválósági Program 2020 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Kulcsszavak: rend, rendészet, rendészettudomány, evolúciós pszichológia

Abstract

Aim: In this study the author's aim is to contribute to the theoretical foundation of young law enforcement science with an unusual approach. The aim of this study is to develop that premise according to which the conceptual definitions of policing and the current approaches of law enforcement science are based on well-defined historical (experiential) and evolutionary preconceptions of the practitioners of the discipline.

Methodology: In the study, the author, through the presentation of some authoritative conceptual definitions of police science and some aspects of this discipline, arrives at the unfolding of the premise, for which the normative and critical approach of law enforcement science provides the theoretical framework.

Findings: Behind the determination of systematic thinking based on preconception lies an evolutionary demand inspired by a priori necessity spanning historical ages, which is named the Idea of order by the author. Its expressions, through increasingly complex social relations, are interwoven in a historical chain, which justifies further research.

Value: This examination study could enrich law enforcement research and thinking in an unconventional way. It helps to understand what preconceptions institutionalized policing can be based on, and what kind of sustainable mode of operation can become accepted and legitime in a certain community.

Keywords: order, policing, law enforcement science, evolutionary psychology

*„Nem teremthetünk meg [...] semmiféle megalapozott felosztást anélkül,
hogy egyszersem ne teremtenénk meg a totalitást is,
ennek meg kell lennie az előtt, mielőtt a részeket meghatároznánk.”*
Immanuel Kant.

Tanulmányomban a fiatal rendészettudomány felhalmozott ismeretanyagából merítve kutatom a rendről alkotott képzetek eszmei gyökereit, illetve azok tartalmát. Persze nem a rendészettudománynak van egységes előképe a rendről, hanem azoknak a kutatóknak, akik a rendészettudományt valahogyan meghatározzák és elhelyezik a tudománytörténet mozdulatlan aligha tekinthető tablóján. Egy olyan tablón, amelyen minden definíciós kísérlet egyfajta értelemadás, a valóság meghatározott nézőpontból történő szemlélése, modellezése és leírása – jelen esetben egy fiatal tudományterület érdeklődésének fókuszában.

Ebben az értelmezési keretben a megközelítések sokfélesége mögött a rend-előképek számos változata fedezhető fel – sokszor anélkül, hogy tartalma expressis verbis kifejeződne. Hiszen akár megelőzi a rend, illetve a társadalmi rend fogalmának definiálása a rendészet, rendészettudomány fogalmak meghatározását, akár nem, a kutatói gondolkodás, de általában a gondolkodás korhű lenyomatai árulkodóak, és felismerhető mintázatokat rejtenek. A rendészet társadalmi szerepvállalása kapcsán hasonló tapasztalatokról számolnak be kutatók. Az ezredforduló időszakára utalva jelzik ugyanis, hogy e fogalom bár ismeretes volt már ekkor, de érvényes meghatározásával a tudományos gondolkodás adós maradt, volt viszont „... látens, ki nem fejtett, végig nem gondolt formája” (Krémer, Molnár, Szakács & Valcsicsák, 2010).

Nem tudom az említett megközelítések mindegyikét vagy akár nagy részét bemutatni, egy ilyen terjedelmű tanulmány ennek lehetőségét eleve kizárja. Arra sem vállalkozom, hogy megítéljem e sokszínűség indokoltságát, esetleg kísérletet tegyek egy-egy értelmezés igazolására. Három dolgot azonban fontosnak tartok kiemelni, ami jelen kutatás kiindulópontjaként is tekinthető.

- 1) Az egyik az, hogy az alapvető fogalmak tisztázásának hiányában nehézkesnek látom egy gondolati felépítmény, modell működésének bemutatását. Ezért ebben a dolgozatban a rend fogalmának egyes megközelítéseit mutatom be, bevezetéseként annak a tanulmánynak, amely e témakört a teljesség igényével kívánja megragadni.
- 2) Másodsorban jelzem, hogy e diverzitás – a rendről alkotott elképzelések sokféleségének – következményeit is látni vélem például a rendvédelem kontra rendészet vita elhalkuló, de sok tekintetben a mai napig aktuális felvetéseiben, vagy éppen e tudományterület önállósodásának előzményeit, kialakulását és fejlődését több nézőpontból megközelítő álláspontokban. Hasonló érzésem van akkor is, amikor a magánbiztonság egyes kérdései kerülnek előtérbe, vagy a biztonság privatizációjaként vagy multilateralizálódásaként ismert jelenség értelmezésébe botlok stb. A napirenden levő tudományos megközelítések változatai és az e körben természetes viták tehát sok esetben éppen az eltérő előképekből is „levezethetők”, vagy arra mutatnak vissza. Egyszerűbben megfogalmazva: aki amint gondolkodik a rendről, úgy építi ki azt maga körül, olyan elvárásokat támaszt a saját valóságában.
- 3) Harmadrészt e fent nevezett rend-előképek egyrészt jellemzik a kort, amelyben megjelennek, másrészt ezzel összefonódva árulkodnak az emberről, aki meghatározott módon gondolkodik a rendről. A korszerű meghatározottságnak ugyanakkor két megközelítését emelem ki. Az egyik a történelmi környezet hatása, a másik pedig sokkal tágabb evolúciós meghatározottságot takar. Önmagában megér egy eszme-futtatást e

kettő viszonya, itt azonban csak ennek egy sajátosságára szeretnék utalni. Nem zárom ki, hogy az emberi gondolkodás végső soron fundamentális alapokra támaszkodik, és azok változatlan talapzatán áll. De lehetséges az is, hogy e képzetek is változnak a generációs tapasztalatok egymásra épülésével, amelynek háttérében számos okot sejthetünk. Ezek a dimenziók a tudományos érdeklődés széles horizontját nyitják meg, amelyek más tudományterületekbe érnek, és az én kompetenciáimat messze meghaladják. Ennek ellenére bizonyos aspektusairól – különösen, ami a humánantológia és az evolúciós pszichológia területét érinti – az elkövetkezőkben beszélnem kell.

Kiindulópontom tehát az, hogy a rendészettudományos vizsgálódások háttérben meghúzódó rend-előképek fogalmi csomópontokba rendezhető gondolati modelleken keresztül fejeződnek ki – amelyekre sokszor visszavezethetők a tudományterület napirenden levő problémái –, és e rend-előképeknek evolúciós meghatározottsága van. Máshol ezt úgy fogalmaztam meg, hogy a rend-szerű gondolkodás meghatározottsága mögött egy történelmi korokon átívelő a priori szükségyszerűség által inspirált evolúciós igény húzódik, amelyet a rend eszméjének neveztem. Ennek egyre összetettebb társadalmi viszonyokon keresztül megnyilvánuló kifejeződése pedig történelmi láncolatba fonódva jelennek meg.

Ebből adódóan – mivel a fiatal rendészettudomány tárgya a rendészet, a rendőrség és a rendőri tevékenység, valamint ezek szervezeti, funkcionális társadalmi, közösségi meghatározottságú beágyazódása – kétségtelül indokolt az a kérdésfelvetés, hogy milyen preconcepciókra támaszkodva alakul ki az intézményesített rendészet, annak milyen fenntartható működésmódja válhat elfogadottá egy adott közösségben, továbbá ezt az elfogadást milyen közösségi és intézményi szinten közvetített rend-előkép teheti legitimmé. Kutatásom ez utóbbi jellemzőre fókuszál, és e körben a kiindulópontként tekintett megállapítások közül különösen az elsőre és harmadikra támaszkodik.

A rendészettudomány meghatározása

Tanulmányomnak nem célja e fogalom meghatározás bővebb tárgyalása, ugyanakkor egyes mértékadó megközelítésekkel szeretném szemléltetni a bevezetésben is jelzett, sokszor implicit rend-előképek kifejeződésének nyomait. Tény, hogy ezek nem feltétlenül e definíciók szűkre szabott mondataiban érhetők tetten a legkönnyebben. Különösen beszédes viszont az, hogy mennyire jól elkülöníthetők azok a meghatározások, amelyek inkább rendkívül gyakorlatiasan állnak a kérdéshez,

ennél fogva alig engednek teret az ennek keretként szolgáló átfogóbb elméletnek. Bodonyi Ilona úgy fogalmazta meg ezt a distinkciót, hogy „*a rendőrtudomány egyfelől analitikus-empirikus jellegű, [...] másfelől normatív jellegű*” (Bodonyi, 2008).

Az előbbi megközelítésre példa Szabó András 2004-es meghatározása, amely szerint „*A rendőrtudományok függő viszonyban álló, praktikus, gyakorlati célzatú tudományok, amelyek a rendőri eljárást eredményessé és hatékonyá teszik*” (Szabó, 2003). Finszter Géza a *Rendészettudományi szaklexikon* vonatkozó szócikkében az állam- és jogtudományok azon ágazataként nevesíti a rendészettudományt, „*amelynek kutatási tárgya a rendészet szervezete, működése és a rendészeti jog*” (Boda, 2019). Katona Géza 2004-re datálható definíciójában kiemeli a rendészettudomány interdiszciplináris voltát, és tárgyaként a rendészetet jelöli meg, amely „*a szervezet, a személyi állomány és a rendészeti tevékenység módszerei harmonizálásában*” teljesedik ki (Katona, 2004).

Az előzőekhez képest Bodonyi Ilona definíciója árnyaltabb, és amikor a rendészettudomány normatív jellegére utal, akkor azt mondja, hogy „*annak el kell jutnia különböző etikai, jogi és más értéktartalmakon keresztül a jó rendőrség koncepciójáig és munkájának optimalizációjáig – hogy meg tudja fogalmazni, milyennek kell lennie a rendőrségnek, milyen lehet, és milyennek nem szabad lennie*” (Bodonyi, 2008).

Folytathatnám tovább e meghatározásokat Kerezsi Klára és Pap András László közös, társadalomtudományos megközelítésével (Kerezsi & Pap, 2015), vagy Korinek László besorolásával, amely a bűnügyi és közigazgatás-tudomány közé ékeli e tudományterületet azzal, hogy egyes területeinek tudományos kontrollja még várat magára.

Témám szempontjából Hautzinger Zoltán megközelítését és egyben e téma továbbgondolását felvető megközelítését követem, miszerint azon érdemes elgondolkodni a rendészettudomány kapcsán, hogy vajon tényleg az állam- és jogtudomány ágazatáról beszélünk, vagy egy olyan tudományról, amelyhez mint önálló diszciplinához más tudományok kutatási módszerei és eredményei társulnak (Hautzinger, 2020). Ez utóbbi megközelítés ugyanis a Bodonyi-féle és a Kerezsi–Pap szerzőpárosnál is megjelenő normatív jelleg kiemelésével tágabb horizontját nyitja meg a tudományos kutatás etikai és értékközpontú megközelítésének. A rend-előképek pedig sokkal inkább egy ilyen megközelítéssel válnak értelmezhetővé.

A rendészettudományi kutatások egyes aspektusairól

Mielőtt azonban a rend fogalmi kérdései, illetve annak történeti, evolúciós rétegei vizsgálatába kezdenék, induljunk ki abból, milyen módokon közelíti meg

kutatási tárgyát a rendészettudomány, amely a fentebb jelzett érzékenységgel viszonyul tárgyához. Vagyis saját kutatásom milyen, e fenti definíciókból kibomló, azoknál bővebb tartalmat közvetítő szellemi közegben helyezhető el. Ezzel egyúttal arra is szeretném ráirányítani a figyelmet, hogy függetlenül a kutatói érdeklődés „analitikus-empirikus” érdeklődésétől, egy kutatás megfelelő mélységében szükségszerűen eljut a normatív megközelítés értékproblémáihoz. Ezzel összefüggő gondolataimat három pontban összegeztem.

1) Szabó András akadémikus 2003. szeptember 17-én előterjesztést tett a Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztálya felé a rendészeti tudomány befogadása érdekében, „*Helyet kér a rendészettudomány*” címmel. Több meggyőző érve közül az egyik paradigmaváltást sejtetett. Megállapította, hogy a jogtudomány diszciplináris változásainak tudományterületi kezelése során az újabb jelenségek magyarázatára módszertani szempontból az interdiszciplináris megközelítés tűnt a legkézenfekvőbbnek.

Azonba paradox módon, miközben e megközelítés segítette az új jelenségek teljesebb megértését – példának okáért a biztonság új, átfogóbb értelmezését kínálva –, tulajdonképpen elfedte vagy kevésbé hangsúlyosan engedte kifejeződni azt, hogy a változások háttérben a valóság immár elhatárolható egységei, elkülönült minőségei fejlődtek ki önállóan vizsgálható entitásként. Ezek között az egyik új entitás a rendészet valósága volt, amelyet – Kerezi Klára és Pap András László rendészettudomány-megközelítése szerint megfelelően a tudományossággal szemben támasztott kritériumoknak – a rendészet fő funkcióin és a rendészeti tevékenységfajtákon keresztül célszerű kutatni (Kerezi & Pap, 2015).

Ehhez stabil háttérrel biztosított az, hogy a történeti szál kibontásával a rendészeti szakemberek nem maradtak adósak sem a tudományági elismerést megelőző, sem az azt követő időszakban. Az emberek alkotta közösségi szerveződések formavilágának változatossága és évezredek történelme gazdagon kutatott terület volt a rendészettudomány érdeklődési területétől látszólag távol eső tudományterületeken is. A kibontakozó diszciplína ugyanakkor a történelmi valóságalelemek között egyre gyakrabban fedezte fel kutatási tárgyának előképeit, elég csak utalnom Sallai János megállapítására, miszerint a kutatók között alapvetően egyetértés van abban a kérdésben, hogy a rendészeti tevékenység különböző formái már az ókorban is tetten érhetők voltak (Sallai, 2015). Függetlenül az ezt vitató kritikától – miszerint ez a megközelítés pusztán arra a vélelemre támaszkodik, hogy a régiség legitimál, vagy pedig olcsó analogikus megközelítéssel operál (Krémer, 2019) –, kétségkívül helye van a rendészeti tevékenység akár ilyen buktatók veszélyét is hordozó történeti beazonosításának. Hiszen hogyan máshogy lehetne alaposabb vizsgálat hiányában megalapozottan állást foglalni abban a kérdésben, hogy amennyiben

az életviszonyok változása hasonló konstellációkat teremtett egy ilyen jellegű vagy típusú tevékenység kibontakozásához a múltban, abban milyen jelenség előképeit érhetjük tetten.

Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy a rendészettudomány – érthető okokból – olyan valóságselemek (entitások) megfigyelése és kutatása felé fordul elsődlegesen, amelyek létezése a modern államok kialakulásához kötött, problémái – példának okáért a Finszter Géza által említett igazságossági és hasznossági elv ellentmondása, amely a szabadság és biztonság ellentmondásának problémakörébe ágyazható – lényegében a modern államok kialakulásának értelmezési keretében léteznek. Azoktól elszakítva csak más összefüggésben és/vagy fogalmakkal magyarázhatók. Többek között ezért vált olyan fontossá a rendészettudomány számára fogalmi apparátusának részletes és pontos kidolgozása is, amelyre a harmadik pontban még visszatérek. Mindemellett kétségkívül az is tényszerű, hogy ezek a történeti előzmények közvetettek, és inkább a rendészettudományos gondolkodás eszmetörténeti beágyazásaként tekinthetők. Abban a kérdésben, hogy milyen közegben fogant e tudományterület valóságának kibontakozása, hajlamos vagyok ennek katalizátoraként a tengerentúli társadalmi változások hatásait tekinteni, amelyek áthallásokkal és sajátos útkereső értelmezéssel bontakoztak ki a kontinensen, és elsősorban jog- és közigazgatástudományi megközelítéssel operáltak.

Az első megállapításom tehát az, hogy egy kutatható valóság kibontakozása és az e felé forduló tudományos megismerés igénye a 20–21. század fordulóján életre hívta a rendészettudományt, amely kutatásához határozott tárgyat talált.

2) A kritikai megközelítésű rendészettudományi kutatások szervesen kapcsolódnak a rendészet társadalmi rendeltetésével, államszervezetben elfoglalt helyével, illetőleg a rendészeti hatalom természetével (Finszter, 2020) összefüggő kérdésekhez. Ebben az értelemben használhatnánk a reflektív jelzőt is, hiszen a kutatás tárgya itt maga a rendészet és annak működési közege. A tudományos érdeklődésnek azon a területén viszont, ahol a rendészet a tudományos eredmények felhasználójává válik, ott a rendészeti működés általános és átfogóbb kérdései háttérbe szorulnak. Hangsúlyosabbak a rendőri praxis mindennapi problémái, mint például a legjobb gyakorlatok és legcélravezetőbb módszerek feltárására irányuló kutatások. Finszter Géza úgy is megkülönbözteti e két vizsgálati aspektust, hogy az előbbinél megrendelőként valamely társadalmi szükségletet vagy kutatói elhatározást, míg az utóbbinál magát a rendőrséget nevez meg (Finszter, 2018). Ez egyúttal arra is rámutat, hogy míg az alkalmazott kutatások esetében azok elsődleges hasznélvezője a rendőrség, addig a kritikai megközelítés végső soron társadalmi szükségletet elégít ki, amely inkább a kutatói érdeklődésben manifesztálódik.

A rendészet társadalmi szerepének meghatározása kapcsán ugyanez a kettősség érhető tetten. A Krémer–Molnár–Szakács–Valcsicsák szerzői közösség ezt az attitűdöt a társadalmi problémák és a társadalmi rend felfogások egymásra hatásából eredezteti, mondván, hogy e szerepvállalás *„Magába foglalja a társadalmi és politikai elvárásokat, amelyek a civil világból és az intézményi hatalom világából érkeznek a rendészet felé, de magába foglalja a foglalkozási (szakmai) értékválasztásokból eredő elvárásokat is”* (Krémer et al., 2010).

Mindkét vizsgálati aspektusnak megvan a helye, szerepe, és megvannak a sajátosságai. A kritikai megközelítés azzal foglalkozik, ahogyan a rendészet illeszkedik a polgári demokratikus állami működésbe – ideértve intézményesülésének módjait, változatait. Az alkalmazott kutatás megközelítése viszont azt tekinti kiindulópontnak, ahogyan oda illesztett, és azokat a megoldásokat keresi, amelyekkel hatékonyabb és eredményesebb lehet. Így oldódik fel az a látszólagos ellentét, amelyben a két megközelítés opponálóknak tűnhet. A különbség persze abban megvan, hogy míg ez előbbi kevésbé érzékeny az itt és most alkalmazandó gyakorlat kérdéseire, addig az utóbbi számára kifejezetten a praxis aktuális problémái vannak az érdeklődés fókuszában. Jürgen Stock gondolatai részben magyarázatot adnak e látszólagos ellentétre. *„... a politika számára nem elsősorban a belső biztonság megeremítése a fontos, hanem a társadalom nyilvános biztonságérzetére adott reakciók. Ennek oka nagyon egyszerű: a kockázati társadalomban az emberek szeretnék magukat biztonságban érezni. A politika számára ezért nagyon fontos, hogy a társadalom biztonságérzetében ne keletkezzen deficit a tudománynak a rendészeti munka területére történő behatolása által, mivel a polgároknak ezen a területen hatékony és gyors megoldásokra van igényük”* (Stock, 2000).

Más oldalról a különbséget az eredményesség/hatékonyság és a fenntarthatóság kifejezések használatával tudnám érzékeltetni. A rendészeti tevékenység ugyanis lehet rövid távon eredményes/hatékony – például, ha kimutathatóan mérséklődik a bűncselekmények száma adott intézkedések hatására –, de fenntarthatósága ettől még sok esetben megkérdőjelezhetővé válik. Például, ha az intézkedések aránytalan jogsérelemmel járnak, vagy csak a bűnözés áthelyeződését eredményezik stb., akkor hosszabb távon értelmetlenné teszik azok fenntartását.

Ha azonban a kutatás arra irányul, hogy fenntarthatóan hogyan lehetséges a bűncselekmények számát mérsékelni, akkor szóba sem jönnek olyan megoldások, amelyek aránytalan jogsérelmet eredményezhetnek vagy csak látszólagos eredményekkel kecsegtetnek. Ilyenkor a rendészet saját működési környezetét vizsgálja – jobb esetben a legtágabb spektrumon –, és előbb elválasztja a rövidtávú intézkedéseket – melyek a közbizalom helyreállítását eredményezik – azoktól a közép- és hosszútávú intézkedésektől, melyek már nem a káros jelentőséget, hanem annak okát igyekeznek megszüntetni. Például más alapokra helyezi

a rendészeti szerv és tevékenység, valamint a társadalom viszonyát, és új ösztönzőket keres, túllépve a legitim erőszak minden helyzetben történő alkalmazhatóságának vakhitén, vagy egyéb hamis vélelmein, lásd a titok vagy a hierarchia mítoszának finszteri értelmezését (Finszter, 2018), amelyekbe olykor beleszorul.

E differenciált problémakezelés hiánya sajnálatos történelmi tapasztalatokat eredményezett. Ilyen például az eredményességet és hatékonyságot magasztaló praxis gyakorlatának súlyos ára, de erre utal Finszter Géza is, amikor e két kutatási aspektus lehetőségeiről ír. „*A rendszerváltó országok számára [...] az is nagyon fontos felismerés, hogy míg az alkalmazott kutatások a tekintélyuralmi berendezkedésekben is magas színvonalon folytathatók [...] addig a társadalomkritikai mondanivaló kifejtésének szabadsága csak demokráciákban adott*” (Finszter, 2018).

Ha e problémát tágabb összefüggésbe helyezzük – túllépve a kelet-európai országok sajátos történelmi meghatározottságain – a társadalomkritikai mondanivaló jelent meg a hatvanas évek tengerentúli és nyugat-európai tudományos gondolkodásában is. Válaszul arra a megfigyelésre, hogy a rendőrség tehetetlenné vált a bűnözés gyors növekedésével szemben. Ahogy Krémer Ferenc is rámutat, megkérdőjeleződött az állam és polgárai közötti hagyományosan értelmezett viszony, a társadalmi problémák rendészeti jellegű kezelésének erői, eszközei és módszerei átgondolásra szorultak, evidenciái megkérdőjeleződtek (Krémer, 2019). A kutató egyébiránt éppen ezekhez a változásokhoz köti a rendészettudomány kibontakozásának lehetőségeit.

A rendészettudomány számára tehát a társadalmi szükségleteket előtérbe helyező kutatások folytatása nélkülözhetetlennek tűnik. Meggyőződésem, hogy ez teremtheti meg azt a szellemi közeget, amelyben a rendészettudomány valódi eredményei kibontakozhatnak, alkalmazott kutatásai pedig beágyazódhatnak. Így oldhatók fel azok az ellentmondások is, amelyekre Szikinger István hívja fel a figyelmet Skolnick kutatásaira támaszkodva (Szikinger, 1998). Eszerint a demokratikus társadalmak rendészetének az az alapproblémája, hogy a rend, az eredményesség és a rendőri kezdeményezőkézség, valamint a törvényesség követelményei között ellentmondások vannak (Skolnick, 1975).

Második megállapításom szerint tehát a fiatal rendészettudomány olyan kihívással küzd, amelynek megoldása tudományos minőségének garantálása miatt fontos. Ez pedig e tudományág elméleti megalapozásának folytatása, támaszkodva a kritikai megközelítés eredményeire is.

3) A rendészettudomány fogalmi alapú megközelítésének szükségességére Finszter professzor is felhívja a figyelmet, amikor egyik tanulmányának bevezetésében (Finszter et al., 2016) arra utal: nem lehetséges beszélni a rendészettudományról annak fogalmi meghatározása nélkül. Majd ennek kifejtése során jelzi,

hogyan a rendészettudomány „... a rendészetre vonatkozó [...] ismeretek rendszerezett összessége...”, és újabb definíciós problémát orvosolva jegyzi meg, hogy a rendészet alatt a közigazgatásnak azt a területét érti, amely a legitim fizikai erőszak-monopólium birtokában van, és a jogellenes emberi magatartásoktól óvja a közrendet és a közbiztonságot (Finszter et al., 2016). Folytathatná a szerző a sort a közigazgatás, a legitim fizikai erőszak-monopóliuma vagy a közrend, közbiztonság stb. fogalmak jelentéstartalmának kibontásával. Ha itt nem is, másutt megteszi. A fogalmi megközelítés megkerülhetetlen kiindulópontja a kutatásoknak, hiszen így válik szabatosan előadhatóvá a gondolat, így válik mások számára érthetővé a közlés, és így építhető fel a modell, amely lehetőség szerint a valós viszonyokat képezi le.

A fogalmi meghatározásokból tehát egy pseudo-világ bomlik ki, mélyebb, rétegzett jelentéstartalommal. A definíciószerű leírásokban ugyanis egy adott kor létviszonyainak lenyomatai (is) megőrződnek. Nemcsak azt tudhatjuk meg, hogy mire gondolt az, aki közölt, hanem azt is, hogy ez mit jelentett abban a korban, amikor e közlés vonatkozott. Ezért adekvát Hautzinger Zoltán történeti megközelítése, amikor megjegyzi, hogy a „rendészet definiálásával szemben a rendészettudomány meghatározását illetően kezdetben jóval kevesebb próbálkozással találkozunk” (Hautzinger, 2020) – annak ellenére, hogy magát a kifejezést a 19. századi gondolkodók már idejekorán használták. Ennek oka az volt a szerző szerint, hogy korábban a rendészet tudománya kizárólag a rendőrökre, a rendőrségre vonatkozott (Hautzinger, 2020), összességében tehát a rendőri feladatok értelmezési tartományához volt láncolva. Tehát mondhatjuk úgy, nem vált le, nem vált el a rendészet fogalmától. Később azonban e fogalom mélyebb, bővebb tartalommal telt meg, és számos, e tanulmányban is idézett gondolkodót késztetett újabb tartalmi rétegekkel kiegészített értelemadásra. E mögött a jelentéstartalom-változás mögött persze a valóság, az élet- és létviszonyok változása áll, amelyre a tudományos gondolkodás idővel reflektált is, rugalmasan töltve fel egyes fogalmak tartalmát. „... egy tudományos fogalom természetének és kifejlődésének a megértéséhez érdemes figyelembe venni az adott kor konkrét anyagi és szellemi környezetének sok tényezőjét, a mindennapi élet ismétlődő mechanizmusaitól kezdve, a társadalmi struktúrán és érdekviszonyokon keresztül, a korszak vallási és filozófiai nézeteiig terjedő széles spektrumban” (Ropolyi & Szegedi, 2000).

A fentiekből az is következik, hogy a fogalmak nem önmagukban, elszigetelten állnak. Az elmélet megalapozása – az értelemadás – fogalmi hálóval felépített modellben manifesztálódik. Az elmélet pedig a valóságot igyekszik leírni. Adott korban a fogalmak meghatározott jelentéssel bírnak, és meghatározott törvényszerűségek szerint fejezik ki azt a világot, amelynek leírására létrehozták

őket. Ez az értelemadás pedig többretegű jelentéshordozó közegen keresztül fejthető vissza. A szemantikai vizsgálat tehát történeti meghatározottságú, és ezzel a szinoptikus látásmóddal válhat teljessé.

A harmadik megállapításom szerint tehát a kutatást érdemes a fogalmak és az azokkal közvetített értékadás feltárásával kezdeni. Ehhez pedig – mint ahogy fentebb már utaltam is rá Sallai János megközelítése kapcsán – a történeti aspektus – adott esetben – szükségszerűen visszanyúlik a régmúlt időkig.

A rend-előképek kutatásának helye a rendészettudományban

Visszatérek tehát alapproblémámhoz, hiszen éppen a fogalmak szemantikai és történeti aspektusú vizsgálati megközelítése irányította rá a figyelmem arra a kérdésre, hogy vajon a rendészet és rendészettudomány – és számos e területen használt kifejezés, a rendvédelem, közbátorság, közbiztonság stb. – értelmezésének megannyi kísérlete mögött milyen tartalommal kibomló rend-előképek jelennek meg. Vagy másképpen fogalmazva: milyen rejtett vagy reflektált rend-képzetekre épülnek a rendészet fogalmi meghatározásai és a rendészettudomány aktuális megközelítései napjainkban, itt és most. Mivel ezek a megközelítések persze elsősorban a társadalommal összefüggésben bírnak relevanciával (nem az egyéb élő és különösen nem az élettelen természet tekintetében), ezért elsősorban a rend társadalmi aspektusainak árulkodó előképeit keresem, vagyis a társadalmi rendre utaló jellemzőkre fókuszálok. Mindemellett nehéz lenne említést sem tenni a rend itt közvetlenül nem vizsgált értelmezéseiről, ezért kisebb és csak jelzés értékű kitérőt ebben az irányban is tennem kell, ahogy arra már utaltam is a bevezetés harmadik pontjában. Még akkor is szükségesnek érzem ezt, ha ezzel azt a kockázatot is vállalnom kell, hogy egyesek számára mindez csak olcsó és nem megalapozott analogizáló kísérlet.

Mielőtt azonban ezekre rátérnék, két megjegyzést szeretnék tenni. Az egyik, hogy az egykor divatos etimologizáló hagyománynak is vannak csapdái, amelyekre fontos utalni. Talán a legfontosabb az a hiedelem, miszerint a szavak jelentését eredetük határozza meg (URL1). Nem kérdés persze, hogy a szavak eredetének kitüntetett jelentősége abban, hogy jelentéstartalmukat felfejtsük, de óvatosságra intő körülmény a fentebb már jelzett viszonyok változásának módosító/torzító hatása. Ezért a rend fogalmának napirendre tűzésével nem a szótövek azonosságán alapuló szembeötlő hasonlóság tényét kívántam kiemelni, hanem azokra a mögöttes képzetekre szeretnék ráismerni, amelyek életre hívják az emberi közösségek létezésének előfeltevésem szerinti egyik alapfeltételét, amelyet másutt a rend eszméjeként neveztem meg.

Második megjegyzésem tulajdonképpen újabb igazolási kísérlet, s arra a kérdésre adott válasz, miszerint milyen gyakorlati jelentősége lehet a rendészettudomány szempontjából annak a kutatásnak, amely a rendészeti tevékenység mögött meghúzódó, annak alapjául szolgáló rend-előképeket vizsgálja. Vajon miért kell tudnunk azt, hogy ki mit gondol a (társadalmi) rendről, miközben – érvelhetne bárki – a rendészeti tevékenység a jog uralmával szabályozott, világos és egyértelmű tevékenységforma, a rendészettudomány pedig számos meghatározásában inkább a rendészeti tevékenység gyakorlati oldalára fókuszál.

A rendészettudomány fent jelzett kritikai megközelítése is segítheti motiváció megértését. A kritikai elméletek ugyanis a társadalom és a társadalmi intézmények keletkezésének kutatásával próbálják megérteni azok aktuális működését, és ebből kiindulva tesznek kísérletet egy történelmileg megalapozott társadalomelmélet kidolgozására. Ennek végső célja pedig a társadalmak átalakulásának előmozdítása annak érdekében, hogy egy „*igaz, szabad és igazságos élet*” garantálható legyen (Kerezsi & Nagy, 2017). Ebben a működésben pedig a rendészetnek meghatározó szerepe van, hiszen a modern rendészet születése a modern államokhoz kötődik, és az ennek keretében formálódó életviszonyok változásához láncoltak mindennapjai immár több évszázad óta. Így, ha a rendészettudomány a rendészetre vonatkozó ismeretekre fókuszál, akkor napjainkban (is) megkerülhetetlenül kapcsolódik a változó életviszonyokhoz is, és azokhoz a garanciákhoz, amelyek egy élhető társadalom kialakítását és fenntartását biztosítják. És ehhez segítenek a rendészettudomány normatív megközelítései is, ahogy arra már korábban is utaltam.

És hogy mennyire fontos és gyakorlati kérdés ez, jól mutatja Concha közel egy évszázada kifejtett gondolata a rendészettel összefüggésben. Ennek lényege szerint a társadalom rendjének fenntartásában ugyan a rendészetnek komoly feladata van, mégsem forrása annak. Segíti, támogatja fenntartását, pozitív felteteleiről gondoskodik (Concha, 1935), és persze elhárítja érvényesülésének akadályait, ha kell, a legitim erőszak monopóliumának birtokában. Azonban „*vége ott az állami és társadalmi rendnek, ahol azt csak a rendőri működésben rejlő különleges erőkre építik*” (Korinek, 2015) – idézi Korinek László Conchát.

Szamel Lajos tankönyvi gondolataival még tovább megy a következtetésekben, amelyet ugyancsak Korinek László idéz tanulmányában, és amelyre Finszter professzor is utalt az alkalmazott kutatások érvényesülése kapcsán: „*A rendészet jellegének és az államigazgatási szervezetben elfoglalt helyének megítélését illetően [...] nincs jelentős eltérés a szocialista nézet és a polgári jogállamiság híveinek nézetei között. A szocialista és a polgári állam rendészete közötti lényeges különbség abban van, hogy milyen társadalmi rend védelmét látják el*” (Szamel, 1972), és hadd tegyem hozzá, abban is, hogy mindezt

hogyan teszi. Erre nagyon világosan rámutat a rendészeti foglalkozási kultúra átalakításának stratégiai koncepcióját tartalmazó tanulmány, amikor a hogyan kérdésében a rend-koncepciók közötti választás elsődlegességére hívja fel a figyelmet, hiszen „*A status quo, a szabályok, a domináns értékek és az együttműködés rendje nagyon különböző szakmai attitűdöket és magatartásokat igényelnek*” (Krémer et al., 2010). Hozzáteve, hogy e választás tétje nem kevesebb, mint hogy a társadalmi rend fenntartásának eszközeit a kooperatív vagy a konfrontatív értékeket hirdető rendészet választhassa meg.

A rend-képzetek kutatása tehát azért fontos és elsődleges feladat, mert abból a társadalmi rend minőségére vonatkozó következtetések vonhatók le. A rendről való gondolkodás – annak tartalma tudatosulásától függetlenül – pedig árulkodik arról, mit ért egy kormányzat rendészeti tevékenység alatt, és annak határait hol és hogyan jelöli ki. Ez akkor is így van, ha a gyakorlatban a legtöbbször nem azzal kezdődik a rendészeti tevékenység tervezése és szervezése, hogy a döntéshozók megvitatják azt, mit értenek társadalmi rend alatt. A másik oldalról pedig árulkodik az is, hogy az adott közösség hogyan gondolkodik a rendről. Hiszen e kettő találkozási pontjain válnak érzékelhetővé azok a működési zavarok, amelyek rendszerint az aktuális állapotok nem jó irányú változását eredményezhetik. És itt van kifejezett felelőssége a kutatóknak, akiknek az a feladatuk, hogy az ilyen kedvezőtlen tendenciákat felismerve támogassák a döntéshozókat a szükséges intézkedések meghozatalában. Példának okáért úgy, hogy rámutattak arra, miszerint a rendszerváltozást követő évtizedek rendészetében két rendkoncepció volt jelen, és alapvetően hiányzott az emberek és normák sokféleségének az együttműködés rendjében történő feloldását támogató gondolati attitűd (Krémer et al., 2010), e nélkül pedig aligha válhat legitimmé a jövő rendészete.

Ami pedig a személyes motivációmot érinti, csatlakozom azokhoz a tudománytörténésekhez, akik szerint az ember és környezete nem érthető meg „*csupán az általunk praktikus-materialisztikusként jellemzett motiváció alapján [...], hanem figyelembe kell vennünk az ember antropológiailag adott kozmológiai irányultságát, mint idealisztikusnak nevezhető motivációt is*” (Ropolyi & Szegegyi, 2000). Ennek pedig szerves részét képezik azok a kutatások, amelyek példának okáért a rend-előképek feltárása útján segítik a tudományos ismeretrendszer egészének szintetizálását, különös tekintettel a fiatal rendészet tudományra, amelynek elméleti megalapozásához ilyen módon hozzájárulni igyekszem.

Felhasznált irodalom

- Arisztotelész. (1984). *Politika*. Gondolat.
- Bereczkei T. (2002). Evolúciós pszichológia: új szemlélet a viselkedéstudományokban. *Magyar Tudomány*, 47(1), 8–20.
- Boda J. (Főszerk.) (2019). *Rendészettudományi Szaklexikon*. Dialóg Campus.
- Bodonyi I. (2008). *A rendészettudomány kutatás-módszertana*. MA Jegyzet. Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Concha Gy. (1935). A rendőrség természete és állása szabad államban. In Pauer I. (Szerk.), *Hatvan év tudományos mozgalmai között. Concha Győző igazgató és tiszteleti tagnak összegyűjtött értekezései és bírálatai* (pp. 135–149). Magyar Tudományos Akadémia.
- Finszter G. (2020). A modern rendészet. A rendészettudomány hazai kísérletei. *Magyar Rendészet*, 20(3), 91–118. <https://doi.org/10.32577/mr.2020.3.6>
- Finszter G. (2018). *Rendészettan*. Dialóg Campus Kiadó.
- Finszter G., Boda J., Kerezsi K., Kovács G., Sallai J. & Imre M. (2016). A rendészettudományi kutatások elméleti megalapozása és főbb irányai. *Államtudományi Műhelytanulmányok*, (17), 1–24.
- Hautzinger Z. (2020). A rendészettudomány határtudományai. *Magyar Rendészet*, 20(3), 137–146. <https://doi.org/10.32577/mr.2020.3.8>
- Katona G. (2003). A rendészet fogalma és tagozódása. *Magyar Rendészet* 3(3), 11–19.
- Kerezsi K. & Nagy V. (2017). A rendészettudomány kritikai megközelítése. In Boda J., Felkai L. & Patyi A. (Szerk.), *Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére* (pp. 273–282). Dialóg Campus Kiadó.
- Kerezsi K. & Pap A. L. (2015). Rendészet, tudomány, doktori iskola. *Magyar Rendészet*, 15(4), 67–83.
- Korinek L. (2015). Rendszerváltozás a belügyben. *Belügyi Szemle*, 63(1), 5–33. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.1.1>
- Krémer F. (2019). *Létezik-e rendészettudomány? Egy kritikai tudomány lehetősége és lehetetlensége*. Academia Education. https://www.academia.edu/37593211/Letezik_e_rendeszettudomany
- Krémer F., Molnár K., Szakács G. & Valcsicsák I. (2010). A rendészeti foglalkozási kultúra átalakítása – stratégiai koncepció. *Belügyi Szemle*, 58(ksz), 269–299.
- Ropolyi L. & Szegedi P. (Szerk.) (2000). *A tudományos gondolkodás története*. Eötvös Kiadó.
- Sallai J. (2015). A magyar rendészettudomány etablációja. *Belügyi Szemle*, 63(6), 5–28. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.6.1>
- Skolnick J. H. (1975). *Justice Without Trial. Low Enforcement in Democratic Society*. Wiley and Sons.
- Stock J. (2000). *Zum Stand der Polizeiwissenschaft*. In *Polizeiliche Handlungslehre – Polizeiwissenschaft* (pp. 26–44). Sächsisches Dr.- und Verl.-Haus.

Szabó A. (2003). A rendészettudomány meghatározása és értelmezése. *Magyar Rendészet*, 3(4), 6–10.

Szamel L. (1972). *Magyar államigazgatási jog - Különös rész*. Tankönyvkiadó.

Szikinger I. (1998). *Rendőrség a demokratikus jogállamban*. Sík Kiadó.

A cikkben található online hivatkozás

URL1: *Mi az etimológia. Nyelvtudomány*. <https://magyar-irodalom.elte.hu/ezredveg/0708-9/0708-94.html>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Cielešky P. (2023). A rendészet rendje. *Belügyi Szemle*, 71(3), 359–373. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.3.1>